

שיעורי רשק תורה

היבולי תורה

יום וערש"ק פרשת תולדות כח השוון תשע"א ♦ דף היומי בבלי: הוריות ה ירושלמי: מעשרות כב

ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה

בפסוק זה ובפסוקים הבאים אחריו, יש לדקדק כמה דקדוקים בדבריו של יצחק אבינו, במה שהשיב לעשו.

א. במה שדקדק לומר 'מי אפוא הוא הצד ציד', מניין ידע לקבוע בוודאות כי מה שהובא לפניו היה מצידו של המביא, שמא הביא מתוך ביתו, וכמו שאכן היתה האמת.

ב. מדוע הזדרז יצחק אבינו לחרוץ את דינו ולומר 'גם ברוך יהיה', בעודו תמה ומשתומם מי הוא זה אשר לו העניק את ברכתו.

ג. צעקתו המרה של עשו 'ברכני גם אני אבי', לא היתה ממין שאלתו של יצחק שתמה לדעת מי הוא זה שנטל את הברכות. הא כיצד למד ממנה יצחק לומר 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך', וכי מה נודע לו מתוך דברי עשו, מה שלא היה ידוע לו לפני כן.

ד. מדוע דקדק יצחק אבינו לומר לעשו 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך', שפשוטה של לשון זו מורה כי דבר בגנותו של יעקב שעשה מעשה רמאות. והרי כאן בא יצחק אבינו לקבוע בפני עשו את העובדה המוגמרת כי הברכות כבר ניתנו ליעקב ושוב לא יועילו תחנוניו. אם כן, אדרבה, איפכא מסתברא, שלא היה צריך להדגיש את המרמה שבנטיילת הברכות, כי זו סיבה שלא תשארנה הברכות ביד יעקב. מאחר שלמרות זאת הסכים יצחק בדעתו על הברכות שניתנו ליעקב, לא היה לו להזכיר את המרמה.

ה. כאשר בא עשו לבקש מ'יצחק' הלא אצלת לי ברכה', מה ראה להקדים עובר לבקשתו את הטענה 'הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי', והרי בזאת הוא מחזק את ידי יעקב ומגרע כח טענתו שלו עצמו, כי לפי שלקח יעקב את הבכורה, דין הוא שיזכה מכחה בברכות.

והנה את הפסוק 'ורבקה שומעת בדבר יצחק על עשו בנו', תרגם יונתן: ורבקה שומעת ברוח קודשא. ופרשו המפרשים, כי מן ההכרח לפרש כך, שהכתוב רומז לשמיעתה של רבקה ברוח הקודש, שאלולא כן איך יעצה ליעקב שיבא ברמאות ליטול את הברכות, כי בודאי לא היו מתקיימות הברכות במי שהיה נוטלן שלא כדין. והלא אפילו לאחר קבלת הברכות, אין הן עתידות להתקיים אלא בראויים להן, כמו שפירש רש"י על הפסוק 'ויתן לך האלקים' בדין, אם ראוי לך יתן לך, ואם לאו לא יתן לך. אם לאחר שהסכים יצחק על נתינת הברכות ליעקב כך, על אחת כמה וכמה אם היו הברכות ניטלות מעיקרן שלא כדין, נגד רצונו ודעתו של יצחק אבינו, שבודאי שלא היה בהם ממש. לפיכך פירש בתרגום יונתן שרבקה שומעת ברוח הקודש, כי ממילא ידעה שעתידי יצחק להסכים על הברכות שנטל מיעקב, וכי הן עתידות להתקיים בו ובזרעו.

מעתה יובנו היטב דבריו של יצחק ותשובותיו של עשו, כי תמנה יצחק ואמר 'מי אפוא הוא הצד ציד' כלומר, שצד אותי בפיו ועשה מעשה רמיה ונטל את הברכות שאינן לו, 'ויבא לי ואוכל מכל גם ברוך יהיה' כלומר, תימה על המביא לי, וכי עלתה בדעתו שבמעשה רמאות זה אכן תחול בו ברכתי, וגם ברוך יהיה.

מתוך דבריו של יצחק, היה לו לעשו ללמוד כי אותו שהקדימו ונטל את הברכות לא עשה כלום, מכיון שלא אליו היו מיועדות. לא היה לא לעשו על כן להתמרמר ולצעוק, כי לא יכול היה הלה לגעת בשלו. יתר על כן, כאשר הוסיף ואמר 'ברכני גם אני אבי', היתה בכלל דבריו הודאה בברכות שנטל קודמו, ולכן היתה בקשתו בלשון מיעוטי, שיהיה גם הוא טפל לקודמו בכלל הברכה.

מתוך צעקתו המרה של עשו ומתוך לשון בקשתו, בא יצחק אבינו לידי פליאה: 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' כלומר, מה לך צועק ומתמרמר ומבקש גם על עצמך, והלא אף אם אחיך הוא, וכי סבור אתה שיוכל אחיך לבוא במרמה, ועל ידי כך יקח את ברכתך, כי מכיון שאין הברכות שלו, לא יועילו לו מאומה, ואם כן טוב לך שתבקש לעצמך את הברכות שנתתי לקודמך, כי שלך הן.

כאן נאלץ עשו לגלות ליצחק, כי איננו יכול לתבוע לעצמו כעת את הברכות שניתנו ליעקב, כי 'הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי', שמאחר שקנה את הבכורה בדין נטל גם את הברכות, ולכן 'הלא אצלת לי ברכה', אינני יכול לבקש רק שתתן גם לי איזו ברכה.

עפ"י יעלת חן

נושאי הדף בעלון

לימוד מסכת הוריות בתחילת חודש ניסן.....הוריות ח

אם יש טיפה בים שאינה מתחלקת ליותר חלקים.....הוריות ט

עושה מצוה ומתכוין גם להנאת גופו.....הוריות י

לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'.....הוריות יא

אם מותר לעשות עבירה לשמה.....הוריות יב

חשש הסתכלות בפני נשיא.....הוריות יג

אופנים שאכילת זיתים אינה קשה לשכחה.....הוריות יד

לענות על שאלות בהלכה בלא עיון בספרים.....הוריות יו

כפתור ופרח.....עמוד 5

לימוד מסכת הוריות בתחילת חודש ניסן

כתב במשנה שכיר (שו"ת, או"ח מהדו"ת ס"ל), דרכי ללמוד מסכת הוריות בימי הנשיאים של חודש ניסן, כי בעת בואי לכאן שמעתי מזקני תלמידי חכמים, שבעיר פרעסבורג היה מנהג בין הלומדים ללמוד מסכת הוריות בימי הנשיאים, שיש בה י"ב דפים כמנין ימי הנשיאים דף ליום. והטעם ללימוד לא יכלו להגיד לי, רק כי כן היה המנהג עוד מימי קדם. ואני ביררתי לי טעם נאה, כי במסכת זו (ו:): תניא, שלמה עשה ז' ימים ימי חנוכה, ומה ראה משה לעשות שנים עשר ימי חנוכה, כדי לחלוק כבוד לנשיאים, עכ"ל הגמרא. ויען כי במסכת הוריות מבואר שצריך לחלוק כבוד לנשיאים, ושעל כן קבע משה רבנו י"ב יום לחנוכה, על כן בימים הללו שקוראים פרשת נשיאים שהיה בימי ניסן י"ב יום, לומדים מסכת הנ"ל, כדי לידע ולהודיע על מה ולמה היו ימי החנוכה י"ב יום כדי לחלוק כבוד להם, ועל ידי זה גם אנו נהיה נוהגים כבוד לימים אלו, שלכל אחד ואחד מימים הללו יש לו סוד גדול כמבואר בשל"ה. ועיין קב הישר (פרק פח) בענין קדושת ימי הנשיאים ותראה שם נפלאות.

ומזה סמך גדול למה שהובא באגרא דכלה (פר' פקודי ד"ה ביום החדש) שקבלה בידיו מרבותינו הקדושים שאותן י"ב ימים הראשונים של ניסן ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי ל"ב חדשי השנה כל יום רומז לחודש שלם וכו'. ונראה בלתי ספק שמקור לקבלה זו הוא במדרש (במדב"ר יג ד) שהיתה מסורת בידם מיעקב אבינו על כל המאורעות העתידיים להיות לכל שבט ושבט בכללותיהם ובפרטותיהם עד ימות המשיח, והכל נכלל בימי הנשיאים הללו, והקרבתם שהקריבו אז הקריבו כל אחד ואחד על תיקון המאורעות הללו. ובכל שנה ושנה מתעוררים התיקונים הללו בכל יום ויום מימי הנשיאים הללו, כל יום כנגד החודש שלו. ויסוד הקבלה הנ"ל הוא בהררי קודש ממדרש הנ"ל, והוא אמת וברור לדעת.

וכן הביא בספר יומא טבא לרבנן (פ"ו הע' ד) שמימי החתם סופר היה מנהג בפרשבורג ללמוד מר"ח ניסן מסכת הוריות שיש בה י"ב דפים, ולמדו כל יום דף כנגד י"ב הנשיאים, ומסיימים אותה בערב פסח. ואף הוא ביאר הטעם מדעתו, מפני שבגמרא (ו:): אמרו, מה ראה משה לעשות י"ב ימי חינוך, ותרצו כדי לחלוק כבוד לנשיאים. ולפי שבמסכת זו כתוב לחלוק כבוד לנשיאים, ע"כ לומדים מסכת זו בערב פסח.

וכן כתב בספר אלף כתב (ח"א אות רפט), שבחודש ניסן מראשית החודש עד ערב הפסח נוהגים ללמוד מסכת הוריות, באשר יש בו י"ג דפים כנגד י"ב נשיאים ושבט לוי, והוסיף טעם אחר למנהג זה, לפי שבפרק שני יש שקלא וטריא בגמרא ובמשניות בענין חטא הנשיא. וכ"כ בלוח דבר בעתו (תשנ"ג עמ' טו) במכתב הגרי"ש דייטש.

לא ידע שטענו ונתכוון לאכול שומן וחלב ואכל חלב הקיבה

אם לא ידע שטענו ונתכוון לאכול שומן וחלב ואכל חלב הקיבה שהתירוהו והוא לא ידע שהוא חלב קיבה, הרי זה חייב מפני שאכילתו מפני שגגתו לא מפני ההוראה, ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם שנאמר (במדבר טו כו) 'לכל העם בשגגה', עד שתהיה שגגה אחת לכל.

אם יש טיפה בים שאינה מתחלקת ליותר חלקים

בגמרא מסופר על רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגא, שהיו יודעים לשער כמה טיפות יש בים. וכתב בצפנת פענח (בסוגייטנו, ובקונטרס השלמה לח"ד דף 38), שמדברים אלו נראה שיש טיפות שאינן מתחלקות, שהם עצמים פרדיים [דהיינו עצמים בלתי מתחלקים] שאי אפשר לחלקן יותר, שהרי אם לעולם אפשר לחלק את הדבר היותר קטן עוד ועוד, אין שייך לשער מנין הטיפות שבים, שאין מנין לטיפותיו, אלא לעולם יכולים לחלק כל טיפה עוד ועוד ולהגדיל מנין הטיפות עד אין סוף [וראה במפענח צפונות (פ"ב) שהאריך בענין זה מדברי הצפנת פענח בשאר ספריו, ומדברי הראשונים שדנו בזה, הרס"ג (האמונות ודעות מאמר א) והרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פ"ג)]. ומנידון זה עולה חילוק להלכה בדין מי אפר פרה, וכמו שיתבאר.

הנה במשנה (פרה פ"ט מ"א) שנינו, צלוחית שיש בה מי אפר פרה שממנה מזים על טמא מת לטהרו, שנפלו לתוכה מים שאינם מקודשים, בשיעור כלשהו, ר"א אומר שאפשר להזות מים אלו שתי הזיות וחכמים פוסלין. ופירש הרע"ב דעת ר"א, שכשבא להזות על טמא מת יזה עליו בכל פעם ב' הזיות במקום הזיה אחת, ואז יש לנקוט בודאי שהזה גם מהמים הכשרים, שאם מזה רק פעם אחת יש לחשוש שמא אין כאן מן הכשרים והזה את הטיפה הפסולה שנפלה, אבל כשמזה ב' הזיות אי אפשר שלא יהיה באחת מהן מן הכשרים, שהרי אין כאן מן הפסולים אלא כל שהוא. וכן ביארו התוס' (זבחים פ. ד"ה רב אשי) בדברי הגמרא (שם), והקשו על ר"א, היאך יוכל להיות שלא יוכלו לחלוק הכל שהוא לשתיים, וא"כ אפשר שכשהזה ב' טיפות היו שתיהן מהכלשהו שנפל מהמים שאינם מקודשים. וכתב בתוס' יו"ט (פרה שם), שזה מבואר מאוד למתחילים במדות, שאין טיפה שא"א לחלקה לשתיים. וכ"כ עוד התוס' יו"ט (מקואות פ"ג מ"א), שאין לך כלשהו שלא נוכל לחלקו לשתיים.

וכתב בגאון צבי (זבחים שם) בביאור קושית התוס', שכוונתם לדחות שלא נתרץ שכיון שלא נפל אלא כלשהו אם כן אי אפשר לחלקו מחמת קטנותו, ולכן כתבו שזה אינו, שאפילו קטן ופחות שבפחותים גם כן יוכל להתחלק לעולם. והוא לכאורה שלא כמו שהוכיח בצפנת פענח מסוגייטנו.

ובאמת הרמב"ם (פירוש המשניות פרה שם) פירש דברי ר"א באופן אחר, שאין כוונתו להזות שתי הזאות על הטמא מת, אלא להזות מהמים שבצלוחית שתי הזיות ולזורקן לחוץ, וסובר ר"א שיכולים לתלות שהמים שיצאו הם המים שנכנסו ונשארו בכלי רק המים הכשרים. וכתב בפנים מאירות (זבחים שם), שהטעם שמיאן לפרש כפירוש שאר הראשונים, שמזים ב' הזאות על הטמא, הוא משום שסובר שגם כלשהו אפשר לחלק לשנים, והוקשה לו כקושית התוס', ולכן הוצרך לבאר בכוונת ר"א שצריך להשליך שתי טיפות לחוץ, כיון שאפשר שהכלשהו נחלק לשתיים. ועל מה שכתב בתוס' יו"ט שדבר זה מבואר מאוד למתחילים במדות שאפשר לחלק הכלשהו לשנים, כתב במתקלן דקשוט (על הגאון צבי שם, אות קיט), שכן הסכימו כמה מחכמי המדות שעל כל פנים מתחלק במחשבה עד אין תכלית, והביאו מזה מופת שאין לסמוך על המופת השכלי שהוא סותר את עצמו, שהרי טיפה זאת אף על פי שאינה גדולה אלא כמר מדלי, מכל מקום יש לה קץ וגבול, ואם כן היא בעלת תכלית, ושוב איך היא מתחלקת לעולם במחשבה עכ"פ עד אין תכלית, ולכן צדיק באמונתו יחיה ולא בחקירות הכרעות השכל כלל.

יום ראשון ל חשון

הוריות י

עושה מצוה ומתכוין גם להנאת גופו

בקונטרס שני אליהו (דף כ.) הסתפק הבן איש חי בדינו של העושה מצוה שיש בה הנאת הגוף, כאכילת מצה בליל פסח, עונג שבת, ומצות עונה, ומכוין בכל המצוה כולה לשמה בשביל מצותו יתברך לקיים מצות ה', אלא שהיתה לו גם תערובת כוונה שלא לשמה בכל המצוה ההיא, להנות גופו בהם, אם יש לומר שכיון שכיוון לשם מצות ה' אין משגיחים בתערובת הנאתו, או שמא תערובת זו של כוונתו להנאת גופו עושה פיגול באותה מצוה.

והוכיח מסוגייתנו שהעושה כן חשוב שפיר כמצוה מן המובחר, שאמר ר' יוחנן לענין קרבן פסח, מהו שנאמר (הושע יד י) 'כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ', משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשם מצוה עליו נאמר 'צדיקים ילכו במ', ואחד אכלו לשם אכילה גסה, [ופירש רש"י (ד"ה לשם אכילה), שלא נתכוין לשם מצוה אלא לשם קינוח סעודה, עליו נאמר 'פושעים יכשלו במ']. אמר לו ריש לקיש, רשע אתה קורא לו, אף אם אמנם לא עשה מצוה מן המובחר, מכל מקום קרבן פסח הרי אכל. ומבואר שאפילו כשלא נתכוין לשם מצוה יצא ידי חובתו. וכן פסק **הרמב"ם** (חמץ ומצה פ"ו ה"ג), וכמו שביאר **הר"ן** (ראש השנה כת): שבדבר של הנאה אין צריך כוונה, וזה דומה למה שנתבאר כיוצא בזה לענין איסורים (סנהדרין סב): שהמתעסק בחלבים ובעריות חייב, שכן נהנה אף על פי שלא התכוין, שההנאה מחשיבתו כמתכוין, ואף לענין מצוות כיון שנהנה באכילתו יצא ידי חובתו כאילו התכוין. ואם אפילו כשלא התכוין לשם מצוה כלל חשוב עושה מצוה, אלא שאינה מצוה מן המובחר, אם כן כשמתכוין לשם מצוה וגם להנאת גופו חשוב מצוה מן המובחר, ורק אינו מובחר גמור משופרי שופרי.

ובקדושת לוי (פרי ויצא) ביאר וכתב, למה נתן הקב"ה מצוות אלו אשר אדם אפשר לעשות אותם בשביל הנאות גופו ולא בשביל רצון הבורא חס ושלום, והתירוץ הוא, שהנה באמת הנשמה יש לה תענוג מעשיית המצוה לשם הבורא ברוך הוא, ובזה יש הזדככות בכדי לראות בטוב הצפון לצדיקים ולחזות בנועם ה' לעתיד לבא בגן עדן, ולהיות מן העולים והזוכים לחיי עולם הבא. והנה האדם הוא מורכב מחומר וצורה, והצורה היא הנשמה, היא השכל, אבל החומר במה יזדכך כדי לראות גם כן בטוב הצפון לצדיקים ובשאר הטובות, ולכך נתן הקב"ה מצוות אשר הגוף גם כן נהנה מהם, והאדם המשבר בשעת עשיית המצות התאוות הגופניות, ועושה הכל בכדי לקיים מצות הבורא עליו לעשות מצוות אלו, ולא בשביל הנאותו כלל, בזה יש גם כן הזדככות להגוף בכדי שיוכל לבוא אל המדריגה עם הנשמה⁴ (וע"ע מה שנתבאר בזה בפניני הלכה יבמות צ).

לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'

כל העכו"ם כולם כשיתגיירו ויקבלו עליהן כל המצוות שבתורה, והעבדים כשישתחררו הרי הן כישראל לכל דבר שנאמר (במדבר טו) 'הקהל חוקה אחת יהיה לכם' ומותרין להכנס בקהל ה' מיד, חוץ מארבעה עממין בלבד והם, עמון ומואב ומצרים ואדום שהאומות האלו כשיתגייר אחד מהן הרי הוא כישראל לכל דבר ואינן מובדלים אלא לענין ביאה בקהל. וכיצד דינו, עמון ומואב איסורן איסור עולם זכרים ולא נקבות, שנאמר (דברים כג ד) 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו', הלכה למשה מסיני שהעמוני הזכר והמואבי הזכר הוא שאסור לעולם לישא בת ישראל אפילו בן בנו עד סוף העולם, אבל עמונית ומואבית מותרת מיד כשאר האומות.

יום שני א כסלו

הוריות יא

אם מותר לעשות עבירה לשמה

כתב **הגר"א וסרמן** (קובץ מכתבים לה), בדבר התחברות לועד הלאומי שהחזיק בתי ספר שהיו מלמדים במ לרבוואות מילדי ישראל תורת הכפירה, ומחנכים אותם להיות מופקרים לתיאבון וגם להכעיס, והדבר הזה הוא עריכת מלחמה גלויה נגד מלכות שמים, כי לא יעשו במחשך מעשיהם רק עושים ביד רמה לעיני כל ישראל, וכתב שכל המשתתף עמם הרי הוא מסייעם, אם בתמיכת כסף או בהרמת הסמכות שלהם או בשניהם יחד.

ומלבד איסור ההתחברות שהיא הלכה מוסכמת באין שום חולק עליה, בנידון זה א"צ לדון מטעם זה, אלא המסייעים באיזה אופן שהוא, יש לו חלק ממש בכל מעשיהם להרבות כפירה ופריקת עול, ואחרי כל אלה הנשאר מקום להסתפק אם מותר להתחבר עמהם, והרי שנינו בסוגייתנו ענש הכתוב את הנוטל לעוברי עבירה כעוברי עבירה. ומה שכתב השואל כי כוונת המתחברים לש"ש, להציל מה שאפשר להציל, והיינו כמו שאמרו (בסוגייתנו) שגדולה עבירה לשמה, אבל כבר אמר הגאון בעל **נפש החיים** (ש"ג פ"ז) שהעבודה על זה הדרך לא היתה נוהגת אלא קודם מתן תורה בלבד, אבל מעת שבה שבה והורידה לארץ 'לא בשמים היא', ואסור לנו לשנות ח"ו משום אחת מהנה מצוות ה', אף אם תהיה הכוונה לשם שמים, ואין הדבר מסור ביד האדם להמנע ממנה ח"ו.

וע"ע **בדברי יואל** (וישלה עמ' קעה), שכתב שמתחבולות השטן לצודד בני אדם ולפתותם להתחבר עם הרשעים בטענת הסתה שזו עבירה לשמה להחזירם למוטב, אמנם בדרך כלל לא יפעול ההתחברות לשוב, שמרשעים יצא רשע, כמו שאמר המשל הקדמוני (שמואל א' כד יג), אלא שהשטן בא ומראה שכבר היה כן לעולמים שיצא גם טוב מרשעים, כמו אברהם מתרח וכדומה, וע"ז אמרו חז"ל (במדב"ר יט א), מי גזר כן יחידו של עולם, ורק במקום שהקב"ה גוזר כן אפשר להיות זה, וא"א ללמוד ממנה למקום אחר.

עוד כתב (מקץ עמ' ססא), שרק מי שלא חטא ולא באה עבירה לידו מעולם, משמרים אותו מן השמים שלא יכשל בחטא, כמו שאמרו חז"ל (יבמות צט): שצדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, ואצלם יתכן בחינת עבירה לשמה, אבל המלוכלך בחטאים ר"ל צריך להמנע מלעשות עבירה לשמה, כי הוא עלול לטעות. וכתב שצריך להכיר ולידע דרכי הרשעים ועלילותם, ורואים בחוש בדורותינו שכל מיני פרצה והעברת הדת מלבישים בלבוש של לשם שמים, ומוציאים להם ראיות מן התורה, וכשנסתר ראייתם ואין להם מה להשיב אומרים שהוא עבירה לשמה, אמנם צריך לידע שכל מה שהוא ממקור הרשעים יהיה באיזה טענה שיהיה, אסור לשמוע להם, ומכל שכן לעשות כדבריהם, ואף אם יבררו באלף ראיות שכוונתם רק לשם שמים. וע"ע שם (פרשת שלח, עמ' שצח) שרק הצדיק שבטוח בעצמו שיעשה את הדבר לשם שמים בלי שום פניות והנאת עצמו, רק לו הותר לעשות עבירה לשמה.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

חשש הסתכלות בפני נשיא

בחגיגה (טז). נמנו שלושה דברים שיש בהם מזיו שכינה שלכן נאסרה ההסתכלות בהם, והמסתכל בהם עיניו כהות, הקשת, כמו שנאמר (יחזקאל א כח) 'כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה', הנשיא, כמו שנאמר (במדבר כז כ) 'ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל', והכהנים בזמן ברכת הכהנים, שהשכינה שורה על ידיהם.

על שנים מתוך השלושה, הקשו הפוסקים ממה שבמקומות אחרים מצאנו שאדרבה יש מצוה להסתכל עליהם, והם הקשת והנשיא. על הקשת אמרו (ברכות נט). שמברכים על ראייתה, הרי שראוי להסתכל על הקשת ולברך על כך, וכן מצאנו בנשיא שהוא ראש הישיבה (רמב"ם סנהדרין פ"א ה"ג), ואם כן יש מצוה להסתכל בפני הרב כשלומדים ממנו, כמו שמבואר בסוגייתנו.

את הקושיא על הקשת הביא **האבודרהם** (הל' ברכת הראיה, הו"ד בבית יוסף או"ח סי' רכט ד"ה הרואה הקשת) שנשאל הרא"ש איך מסתכלים בקשת כשמברכים, והרי המסתכל בקשת עיניו כהות. והשיב שאין מסתכל כרואה, כי המסתכל מוסיף ומדקדק בהבטתו יותר מהרואה, ואסור.

והדברים מבוארים בארוכה בספר חסידים בן משפחתו של **הרא"ש רבי משה הכהן** (אות צט), שאול שאלתי לאיש אדוני הארץ, את דודי ורבי הר"ר אשר זצ"ל, איך נוקשים כל העם בפח העבירה בהסתכלות בקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם, והרי אמרו בפרק אין דורשין (חגיגה שם) שכל המסתכל בקשת אינו חס על כבוד קונו, שנאמר 'כמראה הקשת' וגו'. ועוד, איך מברכים עליו 'הנאמן בבריתו', והלא אי אפשר לברך עליו אלא אם כן יראהו. ענה דודי ואמר לי, כי לשון המסתכל אינו אלא שמביט בכיון זמן ארוך למה הוא דומה ולמי ידמהו וישוה, אבל לישא עיניו ולראות בו כרגע שפיר דמי. וכן המסתכל בנשים פירוש שמביט בכוונה. ומבואר שההבדל בין ראייה המותרת להסתכלות האסורה הוא, שראיה היא בלי תוספת מחשבה והתבוננות והיא המותרת, והסתכלות האסורה היא בתוספת התבוננות. אך כתב **בספר חסידים** (שם), שנראה לו כי שיטה דחוקה היא, והמחמיר שלא לעשות כמוהו ששון ושמחה ישיגהו.

ובדרך זו כתב **בעיני יעקב** (חגיגה שם) לענין איסור ההסתכלות בנשיא, שקשה שהרי מצוה היא משום 'והיו עיניך רואות את מוריק'. ותיריך שראיה בעלמא לפי שעה מותרת, ורק הסתכלות בארוכה אסורה. **ובאורח נאמן** (סי' קכח ס"ק עח) כתב באופן אחר, שצריך לומר שענין ההסתכלות בכל אחד משלושת הדברים מתפרש באופן אחר, ואיסור ההסתכלות בנשיא הוא שלא יהרהר אחריו, ולשון הסתכלות הוא גם מענין הרהור ומחשבה כמאמר הכתוב (קהלת א טז) 'ולבי ראה הרבה חכמה ודעת', וכן על הנשיא אסור לחשוב מחשבות רעות. ונכלל בזה גם שלא יחשוב שכבוד הנשיא הוא מצד עצמותו, אלא ממה שצוה הש"י לכבדו.

אופנים שאכילת זיתים אינה קשה לשכחה

בגמרא מבואר שהרגיל בזיתים משכח תלמודו, ואמר ר' יוחנן שהזית משכח לימוד של שבעים שנה. ובטעם הדבר כתב **רבינו בחיי** (בראשית לד א), שידוע שכל האילנות יש להן לב כשתחתוך אותו, אבל אילן זית אין לו לב, ואולי מפני זה טבע הפרי שמשכח התלמוד ומטמטם הלב, כמו שהזכירו רבותינו ז"ל בסוגייתנו.

וכתב **המג"א** (סי' קע ס"ק יט) בשם כתבי האר"י ז"ל, שדברים המשכחים את האדם לימודו כגון זיתים וכיוצא בהם, אין זה אלא בעם הארץ, אבל האוכל אותם בכוונה כנודע, מוסיפין לו זכירה, כי הוא מתקן אותם.

וכתב בקונטרס ספר זכרון (ח"ב אות יא), שדבר ברור שאין קפידא אלא לרגיל באכילת זיתים, ולא במי שאוכל לפרקים, וכלשון הגמרא 'הרגיל בזיתים', ולכן מצאנו (ברכות לה:) שאמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח. ועוד מצאנו (יבמות טו:) אר"א בר"צ כשהייתי לומד תורה אצל ר' יוחנן החורני ראיתי שהיה אוכל פת חריבה במלח בשני בצורת, באתי והודעתי את אבא, אמר לי הולך לו זיתים וכו'. **ובירושלמי** (ברכות פ"ו ה"א) מבואר שר' יוחנן נטל זית וברך לפניו ולאחריו, וכן מבואר שם על עוד תנאים ואמוראים, וכן בהרבה מקומות מבואר שהיו אוכלים זיתים, ומוכח שאין לחשוש אלא ברגיל. אמנם במעשה הנזכר בר' יוחנן החורני נראה שהולך לו זיתים הרבה, ומשמע קצת שהביאם לו לאכלם בקביעות, ואפשר שמשום שהיו שני בצורת לא הקפיד. אמנם לפי מה שכתב **המג"א** בשם האריז"ל, אין ראייה מכל התנאים והאמוראים שאכלו זיתים, כיון שהאוכלים אותם בכוונה הידועה אינו מזיק להם. ומכל מקום אין לנו להחמיר יותר ממה שאמרו חכמים, דוקא ברגיל. ושיעור רגיל אפשר לומר שהוא שיעור שלושים יום (ראה ברכות מ.).

והיעב"ץ בסוגייתנו ובמור וקציעה (סוף סי' קע) כתב, שאין קפידא אלא בזיתים חיים וקובע סעודתו עליהם, ולא בכבושים או מלוחים או מבושלים שאין אוכלים אותם אלא לקינוח, והוכיח כן ממעשה ר' יוחנן הנזכר שאכל זיתים כבושים, ועל כרחך שכיון שהיו כבושים לא היתה קפידא בדבר. ותמה בספר זכרון שהרי דווקא ברגיל אמרו. והמאירי בסוגייתנו (ד"ה מכיון) כתב בפירוש שגם זיתים מלוחים קשים לשכחה.

ובהגהה מחכ"א בסוף ספר שמירת הנפש הביא, שיש אנשים שרגילים לאכול זיתים ביחד עם שמן זית, ואומרים שכיון שהרי אמרו בסוגייתנו שהזית משכח תלמוד של שבעים שנה, ושמן זית משיב תלמוד של שבעים שנה, א"כ יצא זה בזה ואינו מזיק. וכתב בספר זכרון שאינו נראה, שפשוט שאין כל בני אדם שוים, ומי שמוחו וזכרונו וכשרונו חזקים, בודאי הדברים הטובים לזכרון יועילוהו הרבה והדברים המזיקים לא יזיקוהו כ"כ, ולהיפך מי שכחו וזכרונו חלשים, הדברים המזיקים יזיקוהו הרבה והמועילים לא יועילוהו רק קצת לפי ערך זכרונו, וא"כ אפשר שהזיתים יזיקו הרבה יותר ממה שהשמן יועיל.

לענות על שאלות בהלכה בלא עיון בספרים

בגמרא, איבעיא להו רבי זירא ורבה בר רב מתנה מי מהם עדיף, רבי זירא חריף ומקשה ורבה בר רב מתנה מתון ומסיק, מאי, תיקו. וכתב רש"י (ד"ה חריף ומקשה) שמתוך פלפול מרובה שהיה לר' זירא היה מקשה ומתרץ, אבל רבה בר מתנה לא היה חריף כל כך, אלא מתוך שהוא שווה ומעיין יפה יפה מסיק אליבא דהלכתא. ומשמע שאם עונה במהירות הוא חסרון שמא יבוא לידי טעות, וכתב המאירי (ד"ה מי שהוא) שאף על פי שבגמרא לא נפשט ספק זה, בזמנים אלו אחרון חביב.

וכתב בפמ"ג (סדר שואל ונשאל השלישי אות א), שהפוסק הלכה לא יבוש מהמלעיגים האומרים שההוראה צריכה להיות מיד ובזריזות, ולא יורה על פה, אלא יעיין בספרים, וטוב להתבודד ולעיין ולהתיישב בדעתו לפני שיוורה הוראה, כי אם אינו מתבודד אלא נמצא בקהל רבים ירבו הדעות זה אומר בכה וזה אומר בכה ולא יעלה בידו לברר ההלכה, והפוסק בלי לעיין בספרים הרי הוא כמורה הלכה בפני רבו.

וכ"כ בשנות יעקב (שו"ת, ח"ב סי' סד) בתשובה לרב אחד שהטריף בהמה מיד, שלא טוב עשה שהטריף מיד בלתי עיון בספר אף שהיה פשוט בעיניו, שמ"מ התורה חסה על ממונם של ישראל, והיה מן הראוי להיות מתון בהוראה. וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין ה:): שאסור לתלמיד להורות במקום רבו אלא כרחוק ממנו ג' פרסאות, ומכ"ש שרבותינו הן הן הספרים אשר נתפשטו בקרב ישראל, ראוי לכל מי שהגיע להוראה שלא יורה שום הוראה בלתי עיון תחלה בספר.

וכתב שכן קיבל מרבותיו הגאונים, וביחוד שמע כן מחותנו זקנו מהר"ש [הג"ר אהרן שמעון שפירא, ראה בהקדמות והסכמות לספר אליה רבה, גיסו של השבות יעקב] שהיה זקן וישוב בישיבה וכסא הוראה בק"ק פראג זה ארבעים שנה, ואעפ"כ לא הורה אלא אם כן עיין בספר תחלה.

וסמך לדבר שנאמר (תהלים קי"ו) 'אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך'. ומלבד זאת ראוי לעשות כן במקום שאין בני תורה, כדי שלא יחשדו ויאמרו עמי הארץ שמחמירים עליהם שלא כדין מפני חסידות, ואין המורה חושש להפסד ממונם, שהרי הורה כן מבלי עיון בספר. והביא דבריו בקיצור בפתחי תשובה (יו"ד סי' רמב סק"ג).

אך בערוך השולחן (יו"ד סי' רמב סל"ה) הביא שיש שכתבו שכמו שאסור להורות במקום רבו כמו כן אין להורות בלתי עיון בספר, שהמה רבותינו ואין להורות במקום רבו, וכתב שאלו דברים שאין בהם טעם, ולא ראינו לרבנן קשישאי שעשו כן. שרק אם מורה במקום רבו הרי זה בזיון במה שלא שאלו לרבו, אבל בזה לא שייך בזיון, והכל יודעים שכל שאנו מורים המה מדברי רבותינו הפוסקים, ואין לחשוש כלל לזה.

ועיין בחת"ס (תורת משה מקץ דרושים לחנוכה) שכתב, שמה שאמרו במשנה (אבות פ"ה ה"ז) 'ואינו נבהל להשיב', ופירשו שלא ימהר להשיב בלי עיון, היינו שבלומדו הסוגיא יעיין היטב ולא ימהר להכריע, ואחר שעיין והכריע יניח ההכרעה בחדרי מוחו ויהי הפסק מוכן לפניו, וכאשר יבוא השואל לא יבהל אלא ישיב לו מיד.

אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום

כתיב (שמות כ"ז) 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא', היה ראוי שיאמר לא תשא את שמי כי ה' ידבר עד עתה, וכתב הרמב"ן ז"ל זה יאמת קבלת חז"ל שאמרו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, כי רצה הקב"ה שישמעו שמים אלו מפיו כדי שיהיו כל ישראל נביאים באמונת מציאות ה' ויחודו ובאיסור עבודה זרה, ועל כן דיבר עד עתה בלשון ה' יתברך, ועתה בדיבור לא תשא התחיל ואמר את שם ה' אלקיך.

(רבינו בחיי, יתרו)

והכהן הגדול מאחיו גדלו משל אחיו

יש לפרש הפירוש דכהן גדול צריך להיות גדול בנוי בחכמה בעושר, ולכאורה העשירות הוא דבר השמאלי. אלא הפירוש הוא כך בנוי בעושר, פירוש שגם העשירות יהיה לעבודת הבורא ברוך הוא ולא להנאת עצמו, ואם אין לו רוצה לומר אם עדיין לא הגיע למדרגה זו שעדיין יש לו חימום ותאוה אל העשירות החומריות, גדלו צריך להשתדל להביא אותו אל מדריגה זו מאחיו ע"ד הנ"ל, הם השני המלאכים המלוין את האדם המה היצר טוב והיצר הרע, צריך להביא את שניהם אל הגדול דהיינו ימין, וזהו 'עושר שמור לבעליו לרעתו' פירוש שהבעלים צריכים לשמור העושר מהרעות שבו כנ"ל.

(נועם אלימלך, תזריע)

ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם בשורה היא להם שנגעים באים עליהם

לשם מה היו זקוקים לבשורה, דין הוא שחצרו של אדם קונה שלא מדעתו דוקא בדברים שרגיל לבוא, אבל בדברים שאינם רגילים לבוא ולא עלה על דעת הבעלים לקנותם אינו זוכה, לפיכך נזקקו ישראל לבשורה מאת הקב"ה 'כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם', ובבשורה זו יתכוונו לזכות ולקנות, ועוד שאם לא היו מתכוונים לזכות בזה בשעת מלחמה הרי זה כגזול עכו"ם אשר אסור אפילו בכבוש תחת ידך, (בבא קמא קט"ז:), ואם כן לא היו יכולים לזכות בדבר כדון, לפיכך הוצרך להודיע ולבשר להם כדי שיוכלו להתכוון ולזכות בזה בשעת כיבוש, ואז יקנו ויזכו בדבר ולא יהיה בזה משום גזל עכו"ם.

(פנים יפות, מצורע)

אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו

דהנה הצדיק הוא מופרש ומובדל מכל עניני עולם הזה ואין לו שייכות עם העולם כלל, ועל ידי זה קשה להעולם שיעלה הצדיק אותם כי אין לו שייכות עמהם, אך אם יארע לצדיק איזה חטא ח"ו אז יורד ממדרגתו ומהרהר בתשובה, על ידי זה יוכל לחזור גם העולם עמו בתשובתו. וזהו שאמרו אשרי הדור שהנשיא חוטא, ואחר כך כשהצדיק עושה זה העובדא ומעלה את העולם עמו, הוא בא למדרגה גדולה יותר עבור זה.

(נועם אלימלך, קרח)

אצט!!!

הדור אתם ראו

סדר קדשים עוז והדר

פנים חדשות
באו לכאן

עכשיו

במחיר מיוחד
ללומדי
הדף היומי

לראשונה

כל אחד יכול
להבין את
סדר קדשים

חדש

מאות אלפי
תיקונים חדשים
ע"פ כת"י

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66